

การพัฒนาศิลปะการแสดงเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์พื้นที่ในการรองรับ นักท่องเที่ยวจังหวัดกาญจนบุรี

วันที่รับบทความ: 7 สิงหาคม 2564 / วันที่แก้ไขบทความ: 31 ธันวาคม 2564 / วันที่ตอบรับบทความ: 14 กุมภาพันธ์ 2565

ภาวิณี บุญเสริม

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้ามีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การแสดงในปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการแสดงพื้นถิ่นในจังหวัดกาญจนบุรี เพื่อพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมด้านการแสดงที่เป็นอัตลักษณ์ชุมชน2) เพื่อส่งเสริมการสร้างศักยภาพชุมชนให้มีความตระหนักและเห็นคุณค่าด้านการแสดงพื้นถิ่น เพื่อรองรับการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน โครงการนี้ได้มีการศึกษาพื้นที่ 3 หมู่บ้านในจังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ หมู่บ้านห้วยปากคอก อำเภอทองผาภูมิ หมู่บ้านปลายนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ และหมู่บ้านเวียงคุด อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีการทำเวทีประชาคมกับกลุ่มประชาชน ผู้ประกอบการและศิลปิน หมู่บ้านละ 50 คน รวมจำนวน 150 คน การจัดทำประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการแสดงในปัจจุบัน และการค้นหาอัตลักษณ์ด้านการแสดงพื้นถิ่นด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม และการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาบุคลากรด้านการแสดงพื้นถิ่นในการจัดการแสดงเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า ทั้งสามหมู่บ้านมีอัตลักษณ์การแสดงพื้นถิ่นที่เกิดจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน โดยในปัจจุบันการแสดงพื้นถิ่นในแต่ละพื้นที่หาชมได้ยากเนื่องจากการแสดงไม่มีความสัมพันธ์กับวิถีชุมชนเหมือนเช่นแต่เดิม อีกทั้งองค์ความรู้ยังอยู่เฉพาะตัวกับศิลปินอาวุโส แนวทางการพัฒนาควรมีการส่งเสริมสืบทอดเยาวชนอย่างเป็นระบบ มีการฝึกฝนเพื่อพัฒนาทักษะการแสดง และการสร้างสรรค์รูปแบบการแสดงโดยให้เยาวชนในชุมชนได้มีส่วนร่วม เพื่อให้การแสดงมีความน่าสนใจตามยุคสมัย อีกทั้งทำให้เยาวชนได้รู้สึกถึงการมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น

คำสำคัญ: ศิลปะการแสดงท้องถิ่น, อัตลักษณ์พื้นที่, การท่องเที่ยว, จังหวัดกาญจนบุรี

ภาวิณี บุญเสริม (Ph. D. in Drama, University of Exeter, 2560; Email: bpawinee@staff.tu.ac.th) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการละคร คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการส่งเสริมอัตลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืน กิจกรรมสร้างอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี

Developing Local Dance to Promote Ethnic Group Identity in Kanchanaburi for the Thai Tourism Industry

Received: August 7, 2021 / Received in revised form: December 31, 2021 / Accepted: February 14, 2022

Pawinee Boonserm

Abstract

This study aimed 1) to investigate the current performance situation, problems, and recommendations for developing local performances in Kanchanaburi Province as examples of community identity; and 2) to promote community potential in awareness and appreciation of local performances to support sustainable community tourism. This project studied in three villages in Kanchanaburi Province: Huai Pak Kok village in Thong Pha Phum District, Plai Na Suan village in Si Sawat District and Viacadi village in Sangkhlaburi District. Data was collected in a community forum from groups of 50 community entrepreneurs and local artists per village, for a total of 150 samples. In addition, focus groups were used to investigate performance problems and discover indigenous identity through the community participation process. The research also included practical training to develop dancing skills among local performers as well as organizational abilities for giving tourist performances. Results were that local dances in three villages expressed indigenous identity by different ethnic groups. Currently, all of these were difficult to find, with knowledge of dance skills still limited to old artists insofar as the dance are no longer related to traditional lifestyles. These findings suggest that developmentally, there should be systematic promotion of a continuity of dance tradition among young people, including dance skills training and creating local dance forms to allowing community young people to participate in inventing show that appeal more to their taste and interests, allowing them to reclaim the dance culture and identify it as their own.

Keywords: Local Dance, Ethnic Group Identity, Tourism Industry, Kanchanaburi

Pawinee Boonserm (Ph.D. in Drama, University of Exeter, 2017; Email: bpawinee@staff.tu.ac.th), is currently an Assistant Professor in Faculty of Fine and Applied Arts, Thammasat University

This article was a part of the project “Promoting Identity, Way of life, Culture for Sustainable Development and Activities of Creating Local Identity, funded by Kanchanaburi Provincial Cultural Office

ความเป็นมา

ศิลปะการแสดงพื้นถิ่น (Folk Dance) เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสำคัญที่สะท้อนถึงความเชื่อ และวิถีชีวิตของชุมชนในอดีต การแสดงพื้นถิ่นถือเป็นร่องรอยทางอารยธรรมที่มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของแต่ละพื้นที่ มีการสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น ในปัจจุบันการแสดงพื้นถิ่นบางพื้นที่ยังมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง เพราะยังมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีและมีการต่อยอดจนกลายเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวจนเป็นเศรษฐกิจของชุมชนได้ แต่ในขณะเดียวกันบางพื้นที่นั้นศิลปะการแสดงพื้นถิ่นค่อยๆ สูญหายไปเนื่องจากขาดการสืบทอดจากคนรุ่นหลัง ซึ่งนั่นหมายถึงการสูญหายของคุณค่าของภูมิปัญญา องค์ความรู้ ที่รวมศาสตร์และศิลป์ต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ วรรณศิลป์ เป็นต้น ไม่เพียงเท่านั้นสังคมได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทำให้เกิดวิถีใหม่ที่ขาดความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมแบบเดิมหรือไม่มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน จึงทำให้การแสดงพื้นถิ่นจำเป็นต้องถูกปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตปัจจุบันอย่างสมดุล

มักมีคำพูดเป็นวาทกรรมให้ได้ยินอยู่เสมอว่าการแสดงพื้นถิ่นไม่น่าสนใจสำหรับคนรุ่นใหม่ และขาดคนสืบทอด ซึ่งหากวิเคราะห์ให้ดีจะพบว่า จริง ๆ แล้วงานวัฒนธรรมไม่ได้ขาดคนสืบทอดหรือไม่ดึงดูด เพียงแต่ศิลปวัฒนธรรมบางพื้นที่ไม่ได้นำมาปรับใช้ให้เข้ากับโลกปัจจุบัน ในยุคหนึ่งงานวัฒนธรรมได้ถูกตีค่าว่าเป็นสิ่งที่ต้องอนุรักษ์ จึงทำให้ขาดการปรับเปลี่ยนและเชื่อมโยงกับโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา สิ่งแรกที่เราต้องทำความเข้าใจว่า ”ศิลปวัฒนธรรม คือการสะท้อนวิถีชีวิต“ Culture is a way of life ฉะนั้นศิลปวัฒนธรรมจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนตามวิถีของคนในยุคปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามการปรับเปลี่ยนนั้นเป็นการสร้างสรรค์ที่เหมาะสมและเกิดความสมดุลระหว่างสิ่งเก่าและวิถีใหม่ ทำอย่างไรให้ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นจะยังคงอยู่ได้หากมีการสร้างให้เกิดคุณค่าและมูลค่าที่ทำให้ศิลปินพื้นถิ่นสามารถดำรงชีพและสร้างคุณค่าให้กับสังคมได้

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564) นโยบายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ถูกนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตัวเองได้ ภายใต้ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยนำทุนทางวัฒนธรรมมาเพิ่มมูลค่าจากการท่องเที่ยว สร้างค่านิยมใหม่ในการท่องเที่ยวโดยใช้ความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรม เป็นสื่อประชาสัมพันธ์สร้างบริการทางวัฒนธรรม และสินค้าชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทรัพยากรทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12, 2562:16-17)

จังหวัดกาญจนบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทั้งกลุ่มชาวมอญ พม่า กะเหรี่ยงและไทย ซึ่งแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ ต่างมีวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปะการแสดงพื้นถิ่นที่มีความโดดเด่น มีความเป็นอัตลักษณ์ที่ชัดเจนในแต่ละพื้นที่ โดยในปี 2562 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี ได้จัดทำ “โครงการส่งเสริมอัตลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืน กิจกรรมสร้างอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น” ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ขึ้น โดยใช้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาเป็นกระบวนการในการพัฒนาศักยภาพชุมชน สร้างความเข้มแข็งตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยนำทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนมาสร้างคุณค่าทางสังคม และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ เป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การบริการทางวัฒนธรรม รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเสน่ห์วิถีวัฒนธรรมไทย สินค้าชุมชนให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ อันเป็นการนำมิติทางวัฒนธรรมมาพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของพื้นที่ทางวัฒนธรรมเกิดความตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทรัพยากรทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนอย่างยั่งยืน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี, 2562)

ผู้ศึกษาในฐานะคณะทำงานภายใต้โครงการส่งเสริมอัตลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืน เป็นผู้รับผิดชอบในการค้นหาอัตลักษณ์ด้านศิลปะการแสดงท้องถิ่น เพื่อเป็นทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาการแสดงให้สามารถรองรับการท่องเที่ยว จากการลงภาคสนามและการทำประชาคม โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการแสดงพื้นถิ่น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมด้านการแสดงที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน มาส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยศึกษาจากสถานการณ์การแสดงในปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางในการพัฒนาที่ยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนให้ได้ อีกทั้งการค้นหากลไกสืบทอดวิถีชีวิตของชุมชนให้คงอยู่ในสังคม นอกจากนี้ยังต้องการส่งเสริมการสร้างศักยภาพชุมชนให้มีความตระหนักและเห็นคุณค่าด้านการแสดงพื้นถิ่น เพื่อรองรับการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การแสดงในปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการแสดงพื้นถิ่นในจังหวัดกาญจนบุรี เพื่อพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมด้านการแสดงที่เป็นอัตลักษณ์ชุมชน
2. เพื่อส่งเสริมการสร้างศักยภาพชุมชนให้มีความตระหนักและเห็นคุณค่าด้านการแสดงพื้นถิ่นเพื่อรองรับการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ มีทั้งหมด 3 พื้นที่ ได้แก่ หมู่บ้านห้วยปากคอก อำเภอทองผาภูมิ หมู่บ้านปลายนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ และหมู่บ้านเวียงคุด อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มประชาชน เยาวชนในชุมชน ผู้ประกอบการและศิลปินท้องถิ่น หมู่บ้านละ 50 คน โดยคัดเลือกจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดทำกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน ประกอบด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน

ชาวบ้าน และ กลุ่มศิลปินหรือเยาวชนที่มีความสามารถทางการแสดงพื้นบ้าน

กระบวนการที่ใช้ในการศึกษา

1. การทำเวทีประชาคมในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ด้านการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนมาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการอนุรักษ์ สืบทอขนบธรรมเนียมประเพณีวิถีไทย วิถีชีวิตของชุมชนให้คงอยู่
2. การค้นหาความต้องการและการคาดหวังจากการท่องเที่ยว และสถานการณ์ทางการท่องเที่ยว โดยการบรรยายและการระดมความคิดเห็นของคนชุมชน ผ่านกิจกรรมต้นไม้แห่งความหวัง (เป็นกิจกรรมที่ให้คนในชุมชนทุกคนร่วมเขียนความต้องการและคาดหวังจากการท่องเที่ยวใส่บนโฟลว์ชาร์ต (Flowchart) โดยแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม
3. การจัดทำประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ด้านการแสดงพื้นถิ่นและศึกษาสภาพปัญหาการแสดงในปัจจุบัน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ใช้การสร้างแผนภาพทางความคิด (Mind Mapping) โดยให้กลุ่มศิลปินและเยาวชนในหมู่บ้าน ร่วมอภิปรายถึงสถานการณ์ของการแสดงพื้นถิ่นในปัจจุบัน
4. การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ และการทดลองปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาบุคลากรด้านการแสดงพื้นถิ่นด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการฝึกการพัฒนารูปแบบและจัดการแสดงเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

ขอบเขตการศึกษา

เป็นการศึกษาการแสดงพื้นถิ่นที่โดดเด่นที่สุดในพื้นที่ 3 หมู่บ้านในจังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ หมู่บ้านห้วยปากคอก อำเภอทองผาภูมิ หมู่บ้านปลายนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ และหมู่บ้านเวียงคุด อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี โดยดำเนินการจัดกิจกรรมในระหว่างเดือนสิงหาคม-กันยายน 2562



ภาพที่ 1 การทำเวทีประชาคม การค้นหาความต้องการและการคาดหวังจากการท่องเที่ยว
และสถานการณ์ทางการท่องเที่ยว ผ่านกิจกรรมต้นไม้แห่งความหวัง
ที่มา: ผู้เขียน



ภาพที่ 2 การค้นหาอัตลักษณ์ด้านการแสดงพื้นถิ่นด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม
ที่มา: ผู้เขียน



ภาพที่ 3 การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ และการทดลองปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาบุคลากรด้านการแสดงพื้นถิ่น
ที่มา: ผู้เขียน

กรอบแนวคิดในการศึกษา

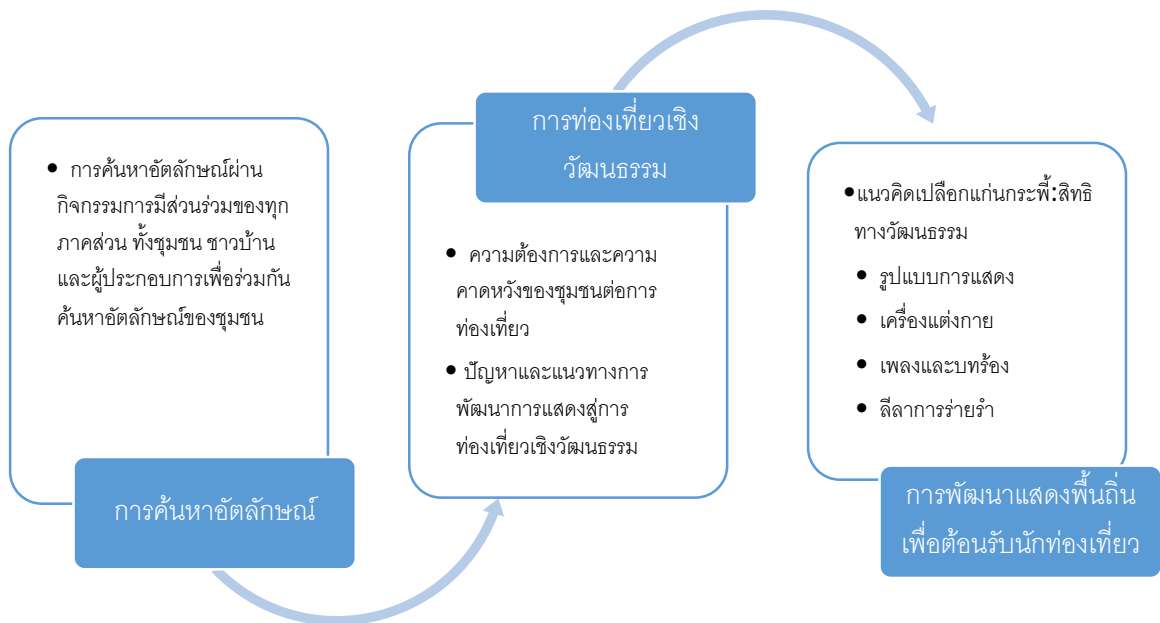
การวิจัยเรื่อง การพัฒนาศิลปะการแสดงเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์พื้นถิ่นในการรองรับนักท่องเที่ยวจังหวัดกาญจนบุรี เป็นการศึกษาที่เน้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และการพัฒนาผลผลิตทางการแสดงพื้นถิ่นเพื่อใช้รองรับนักท่องเที่ยว โดยมีกรอบแนวคิดที่สำคัญดังนี้

1. **แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ชุมชน** อัตลักษณ์เป็น การศึกษาในบริบทวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Study) ภายใต้การทำความเข้าใจและการสร้างภาพแทนความจริง (Representation) เป็นลักษณะที่โดดเด่นที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม เป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวที่บ่งบอกถึงลักษณะสำคัญของสังคมหรือชุมชนนั้น อัตลักษณ์เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมี กระบวนการสร้างความเหมือนกันภายในชุมชน การส่งมสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลานาน จนสามารถบ่งบอกความเป็นตัวตนของชุมชน ซึ่งรวมถึง เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และ วัฒนธรรม (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546) อัตลักษณ์ชุมชน คือวัฒนธรรมทางสังคมที่หล่อหลอมจนเกิดเป็นรากเหง้าภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณี และเป็นแนวทางในการปฏิบัติของสังคมนั้นๆ มีความโดดเด่นจนเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นถิ่น อัตลักษณ์ชุมชนนี้มักจะถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (ชลธิชา มาลาหอม, 2555; วิไลวรรณ ทวีศรี, 2560:63-74)

2. **แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม** การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือการท่องเที่ยวในชุมชนต่างๆ โดยคำนึงถึงศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนาและความเชื่อ

ดั้งเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โดยมีคนในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมเป็นผู้ประสานงานหลักในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ตลอดจนการตระหนักถึงหลักการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้วยตัวเอง และจัดสรรการกระจายรายได้ในท้องถิ่น รวมถึงระบบการรองรับและการบริการนักท่องเที่ยว(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์, 2555:1-33)

3. **แนวคิดการพัฒนาศิลปะการแสดงพื้นถิ่น** การพัฒนาการแสดงพื้นถิ่นในการศึกษานี้ ใช้แนวคิด “เปลือกแก่นกระพี้:สิทธิทางวัฒนธรรม” ของ กาญจนา แก้วเทพ (2549:31-55) เป็นแนวคิดการรักษาสื่อพื้นบ้าน โดยเปรียบเทียบสื่อพื้นบ้านเป็นดังต้นไม้ เปลือกคือสิ่งที่ปรับได้ กระพี้ คือสิ่งที่ปรับได้บ้าง และ แก่นคือสิ่งที่ปรับไม่ได้ ผ่านหลักการสิทธิทางวัฒนธรรม ที่มีเจ้าของพื้นที่เป็นผู้เลือก เนื่องจากเป็นผู้คิดสร้างสรรค์ และพัฒนาปรับปรุงการแสดงนั้นมาโดยตลอด ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์การแสดงพื้นถิ่นโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อคัดเลือกว่าส่วนไหนเป็นหัวใจสำคัญของการแสดงแต่ละชุด และส่วนไหนเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาปรับปรุงได้ ทั้งนี้ได้คำนึงถึงคุณค่าที่สำคัญ เพื่อไม่ให้การแสดงชุดนั้นเป็นเพียงการแสดงเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเดียว แต่เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่ ทำให้คนในชุมชนโดยเฉพาะเยาวชน รู้สึกถึงการเป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้นอย่างแท้จริง ช่วยให้การแสดงนั้นคงอยู่และมีความโดดเด่นจนเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน



ภาพที่ 4: กรอบแนวคิดในการศึกษา
ที่มา: ผู้เขียน

สรุปผลการศึกษา

กาญจนบุรี ถือเป็นเมืองหลักในการท่องเที่ยวของประเทศไทยและเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวที่โดดเด่น เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังมีชื่อเสียงระดับโลกในฐานะเมืองทางประวัติศาสตร์สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่อย่างไรก็ตามปัญหาการท่องเที่ยวยังขาดการบริหารจัดการที่ดีในการรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งสำคัญที่ช่วยให้การท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ คือ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน (รัฐวิสาหกิจ หิรัญยพาด และ กนกกานต์ แก้วนุช, 2562: 101-112) จากโครงการนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาความคาดหวังของชุมชน เพื่อหาความเชื่อมโยงกับความต้องการวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ปัจจุบัน ตลอดจน การหาแนวทางในการพัฒนาเพื่อให้การแสดงพื้นถิ่นสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้

ความคาดหวังของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยว

จากการจัดทำเวทีประชาคมเพื่อค้นหาความต้องการและการคาดหวังจากการท่องเที่ยว และสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในแต่ละหมู่บ้าน โดยการระดมความ

คิดเห็น ผ่านกิจกรรมต้นไม้แห่งความหวัง ซึ่งประกอบไปด้วยก้าน ผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้าน และเยาวชนในชุมชน ทั้ง 3 หมู่บ้านพบว่าคนในชุมชนมีความคาดหวังจากการท่องเที่ยว ดังนี้

1) **ด้านเศรษฐกิจ** ชุมชนต้องการการท่องเที่ยวเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชน เป็นรายได้เสริม และต้องการให้มีอาชีพทางการท่องเที่ยวที่ให้ลูกหลานได้ทำงานที่บ้านเกิด เช่น การจัดสร้างร้านอาหารเพื่อการท่องเที่ยว โฮมสเตย์ การแสดงพื้นถิ่น เป็นต้น โดยบางชุมชน เช่น บ้านห้วยปากคอก ได้มีการเปิดตลาดน้ำริมแม่น้ำเพื่อสร้างอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพการทำอาหาร ค้าขาย นอกจากนี้ยังต้องการการท่องเที่ยวเพื่อเป็นช่องทางในการจำหน่ายสินค้าของชุมชน เช่น น้ำมันมะพร้าว น้ำมันงา ผ้าทอกระเหรี่ยง ปลานิล/ปลาตุ๋นแดดเดียว ซุปใบสับปวยปลาค้าง ซุปใบเหลียงปลาแห้ง เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับกลุ่มแม่บ้านและคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชน (รายงานสรุปโครงการส่งเสริมอัตลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืน, 2562)

2) **ด้านสังคมและวัฒนธรรม** ชุมชนต้องการให้ในพื้นที่มีสาธารณูปโภคที่ดี และมีการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน โดยมีเวทีให้นักเรียนและกลุ่มผู้ใหญ่ได้

รวมตัวกันเพื่อมีการละเล่นและการแสดงอย่างสม่ำเสมอ เช่น การรำตง ซึ่งเป็นการรำยี่ง่าที่มีความสนุกสนาน เนื้อหาของเพลงเกี่ยวกับวิถีชีวิต พระพุทธศาสนา เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยง มอญ หรือ พม่า ดังนั้นการได้แสดงศิลปะพื้นถิ่นเป็นสิ่งที่แสดงถึงความภาคภูมิใจถึงความเป็นชาติพันธุ์ที่อยู่ในประเทศไทย เพื่อเป็นการสำนึกรักบ้านเกิด การสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชน นอกจากนี้ทางชุมชนยังต้องการสร้างความภูมิใจให้กับเยาวชนในท้องถิ่น โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเมื่อมีนักท่องเที่ยวชื่นชมคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชนส่งผลให้เยาวชนยังต้องการรักษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมของกะเหรี่ยง ในขณะที่ด้วยกันชุมชนต้องการสร้างความสุขให้กับผู้สูงวัย เนื่องจากการที่มีนักท่องเที่ยวต่างถิ่นเข้ามาทำให้คนในชุมชนในพูดคุย แลกเปลี่ยน สร้างความสนุกสนาน อีกทั้งทางชุมชนยังต้องการนักท่องเที่ยวต่างชาติให้เข้ามาท่องเที่ยวในลักษณะการเรียนรู้เพื่อให้เยาวชนได้มีโอกาสฝึกภาษาอังกฤษและมีความคุ้นเคยกับชาวต่างชาติ (รายงานสรุปโครงการส่งเสริมอัตลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืน, 2562)

3) ด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนต้องการให้คนในพื้นที่ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความเป็นป่าสีเขียว และแม่น้ำที่สะอาด เพราะเป็นจุดเด่นด้านพื้นที่ของชุมชน และต้องการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ป่าให้อยู่กับชุมชน ให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์จากป่า เพราะเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามา จะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ให้เป็นพื้นที่ที่สิ่งแวดล้อมที่ดีอนุรักษ์ต้นไม้ให้เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ นอกจากนี้ยังต้องการสร้างพื้นที่ในการขายสินค้าเกษตรปลอดสารพิษ และนำไปสู่การซื้อขายสินค้าชุมชนที่มีราคาดี เพื่อเป็นแรงดึงดูดให้คนในชุมชนหันมาสนใจในการทำเกษตรปลอดสาร (รายงานสรุปโครงการส่งเสริมอัตลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืน, 2562)

การค้นหาอัตลักษณ์ด้านการแสดงและการพัฒนาการแสดงพื้นถิ่น

การแสดงพื้นถิ่นในจังหวัดกาญจนบุรี มีความหลากหลายเนื่องจากแต่ละพื้นที่มีการรวมกลุ่มของชุมชนในหลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่งแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างมี

วัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของตัวเองอย่างชัดเจน จากการลงภาคสนามในการทำประชาคม การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และสัมภาษณ์คนในพื้นที่ ถึงการค้นหาอัตลักษณ์การแสดงในพื้นที่ถิ่นของแต่ละหมู่บ้านนั้น ผู้วิจัยได้ทำการสรุปโดยศึกษาถึงสถานการณ์ปัจจุบัน ปัญหาในการแสดงพื้นถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว พร้อมทั้งเสนอแนวทางการพัฒนาการแสดง ซึ่งมีข้อสรุปในการแสดงแต่ละพื้นที่ดังนี้

1. บ้านปลายนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี อัตลักษณ์การแสดงพื้นถิ่น

บ้านปลายนาสวน เป็นหมู่บ้านเก่าแกใน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นชุมชนหมู่บ้านกะเหรี่ยงที่มีประเพณีเฉพาะสืบเนื่องกันมาช้านาน การแสดงที่สำคัญของหมู่บ้านนี้ได้แก่ รำตง เป็นการแสดงของดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยง การรำตง หรือ ภาษากะเหรี่ยงหมายถึงการเหยียบย่ำ หรือเดินรำให้เข้าจังหวะเรียกว่า “เทอ์ลิดง” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่สร้างความภาคภูมิใจของชาวกะเหรี่ยง มีการสืบทอดมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย รำตงแต่เดิมเป็นการรำแก้บนเพื่อขอบคุณบุญคุณของพระแม่โพสพ ที่ช่วยให้พืชพันธุ์มีความอุดมสมบูรณ์ (ทิวา คงนาคี, 2556:56) ซึ่งถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์สำคัญโดยการเริ่มต้นของการแสดงเกิดจากการรวมกลุ่มในยามว่าง มีการใช้เครื่องดนตรีง่าย ๆ จากการเคาะจังหวะของไม้ไผ่ ต่อมาจึงมีการฝึกและคิดค้นท่ารำประกอบการร้องเพลง เนื้อหาของเพลงเป็นการเล่าเรื่องราวของการเป็นชาติกะเหรี่ยงที่แสดงถึงความสามัคคี เป็นลักษณะของการปลุกใจ ให้รักความเป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยง รวมทั้งบางเพลงจะแต่งเนื้อหาเพื่อให้ลูกหลานที่อยู่ไกลบ้านกลับมาเยี่ยมบ้าน บางเพลงจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการอวยพรให้แก่ลูกหลานหรือผู้ที่ได้รับฟัง ส่วนใหญ่จะแสดงในวันสำคัญทางศาสนา งานประจำปี งานสงกรานต์ หรือ งานมงคลต่าง ๆ เช่น งานบวช งานแต่งงาน เป็นต้น

ความโดดเด่นของการแสดงรำตง ในหมู่บ้านปลายนาสวนนี้ คือการแต่งกายเป็นชุดกะเหรี่ยงโผล่ง ที่มีรูปทรงและสีสันที่เป็นเอกลักษณ์ (อายุของชุด กว่าปี 100) ซึ่งเป็นชุดที่ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ถึงแม้การแสดงรำตงจะมีความคล้าย ๆ กันในแต่ละชุมชน แต่จะมีแตกต่างกันในส่วนของเนื้อหา โดยชุมชนบ้านปลายนาสวน จะมีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นคือ มีการรำ มีการแปรขบวนในรูปแบบง่าย ๆ เนื้อหาของ

เพลงเกี่ยวกับการปลุกใจ ศาสนา ความสามัคคี รวมถึงการอวยพร มีรูปแบบการแสดงให้เห็นถึงการคิดถึงลูกหลานที่ออกไปทำงานหรือเรียนต่อภายนอกหมู่บ้าน การถ่ายทอดยังมีการฝึกสอนให้แก่เด็กเรียนในโรงเรียน อีกทั้งมีการพานักเรียนที่ได้รับการฝึกสอนไปร่วมแสดงในงานต่าง ๆ (การประชุมกลุ่มย่อยชุมชนหมู่บ้านปลายนาสวน, 8 กันยายน 2562)

การพัฒนาด้านการแสดงพื้นถิ่น

การศึกษาด้านสถานการณ์การการแสดงรำตงของหมู่บ้านปลายนาสวนในปัจจุบัน

จากข้อมูลการลงภาคสนาม พบว่า ในปัจจุบันการแสดงรำตงของบ้านปลายนาสวนหาชมได้ยาก และมีโอกาสในการแสดงน้อย นอกจากจะมีคนจ้างไปแสดงหรือในงานประจำปีเท่านั้น ซึ่งแต่เดิมการรำตงนั้น สามารถแสดงได้ในหลายโอกาส ทั้งงานมงคล งานรื่นเริงต่าง ๆ งานบุญประจำปี หรือ แม้แต่งานศพ เพราะการแสดงจะขึ้นอยู่กับเนื้อเพลงที่ร้อง โดยผู้แต่งเพลงสามารถแต่งเพลงให้เข้ากับโอกาสของงาน การแสดงรำตงที่มีอยู่ในบ้านปลายนาสวนนี้ บางชุดที่แสดงกันเป็นชุดที่ไม่ได้มีการสืบทอดมาแต่ดั้งเดิม แต่เป็นการแสดงที่ถูกปรับเปลี่ยนขึ้นเพื่อการรองรับการท่องเที่ยว ตั้งแต่โครงการนวัตวิถี ในปี 2561 จึงทำให้ขาดเรื่องราวที่สัมพันธ์กับชุมชนอย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านที่เป็นผู้เคยรำตงมาตั้งแต่สมัยดั้งเดิม และผู้แสดงปัจจุบันยังคงรู้สึกภาคภูมิใจในศิลปะการแสดงของตนที่ได้มีส่วนร่วมในการรื้อฟื้นและสืบทอดรำตงต่อไปในอนาคต (การประชุมกลุ่มย่อยชุมชนหมู่บ้านปลายนาสวน, 8 กันยายน 2562)

การศึกษาด้านปัญหาในการการแสดงพื้นถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว

การแสดงรำตงที่มีอยู่ในหมู่บ้านปลายนาสวนนี้ เป็นการแสดงที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน ท่ารำที่ใช้ จะเป็นท่าที่เข้าไปเข้ามาและแสดงเป็นแถวตอนธรรมดาเท่านั้น จึงทำให้การแสดงไม่เป็นที่น่าสนใจเท่าที่ควร อีกทั้งผู้แสดงได้แต่รำเป็นท่า ไม่ได้มีอารมณ์ร่วมกับการแสดง เนื่องจากผู้แสดงบางคนเป็นคนไทยในพื้นที่ ไม่สามารถร้องเพลงได้ และ ไม่เข้าใจ

ความหมายของเพลง จึงทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ออกมาตามความหมายของเพลงได้ การแสดงจึงไม่สมบูรณ์แบบและดึงดูดผู้ชมได้ นอกจากนี้ปัญหาสำคัญของการรำตงคือการขาดนักแสดงเพลงและนักดนตรี เพราะการแสดงชุดนี้หากได้นักดนตรีแสดงและขับร้องบรรเลงควบคู่กับการรำรำแบบโบราณ จะทำให้ชุดการแสดงมีชีวิตชีวามากขึ้น นักแต่งเพลงถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้รำตงมีความสมบูรณ์รูปแบบและหลากหลายเพราะเมื่อไม่มีผู้แต่งเพลงใหม่ๆ ทำให้การรำรำจะจำกัดอยู่เฉพาะเพลงที่มีการแต่งไว้อยู่แล้วเท่านั้น ซึ่งเนื้อหาไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน ขาดความหลากหลายและร่วมสมัย (การสังเกตการณ์และการประชุมกลุ่มย่อยชุมชนหมู่บ้านปลายนาสวน, 8 กันยายน 2562) จากการสัมภาษณ์ชุมชนพบว่า ในหมู่บ้านมีคนแต่งเพลงเหลืออยู่เพียงไม่กี่คนเท่านั้น จึงทำให้เห็นช่องว่างของการสืบทอดและรอยต่อของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ทำให้รำตงขาดความสมบูรณ์ และคงความเป็นอัตลักษณ์ชุมชน

แนวทางในการพัฒนาการแสดงพื้นถิ่น

รำตง เป็นการรำรำที่มีท่ารำที่เคลื่อนไหวง่าย ผู้แสดงควรรำให้พร้อมเพรียงกัน และควรมีการปรับแปรแถวให้น่าสนใจ จากการลงพื้นที่และฝึกปฏิบัติการ ได้ฝึกให้ผู้แสดงรู้จักการแปรแถวที่หลากหลาย และฝึกให้นักแสดงมีอารมณ์ร่วมกับการแสดง เพราะเพลงที่ชุมชนเลือกใช้เป็นเรื่องราวของพระพุทธศาสนา เรื่องราววิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ผู้แสดงควรหัดร้องเพลงและทำความเข้าใจท่ารำกับเนื้อเพลงซึ่งมีความสอดคล้องกันอยู่แล้ว และหากเป็นไปได้ผู้แสดงควรจะต้องร้องเพลงเองขณะรำรำหรือมีคนร้องสดร่วมกับดนตรีสด เพื่อช่วยให้การแสดงมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น สามารถดึงดูดอารมณ์ร่วมให้กับผู้ชมได้ นอกจากนี้ยังได้นแนะนำให้ช่วงสุดท้ายของการแสดงสามารถเชิญผู้ชมหรือนักท่องเที่ยวมาร่วมแสดงด้วย เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดง เนื่องจากท่ารำเป็นท่าที่เคลื่อนไหวง่าย สามารถที่จะแสดงตามได้ และช่วยทำให้ผู้ชมรู้สึกเข้าถึงวัฒนธรรมและสนุกสนานไปกับการแสดง



ภาพที่ 5 รำตงของหมู่บ้านปลายนาสวน

ที่มา: ผู้เขียน

2. บ้านเวียคเคตี้ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรีอัตลักษณ์ด้านการแสดงพื้นถิ่น

หมู่บ้านเวียคเคตี้ เป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงเก่าแก่อายุสุดชายขอบของอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เวียคเคตี้เป็นภาษากะเหรี่ยง คำว่า “เวีย” หมายถึง พุง และ คำว่า “คเคตี้” หมายถึง หวาย ซึ่งแปลรวมๆ กันได้เป็น “หมู่บ้านดงหวาย” หรือ “หมู่บ้านป่าหวาย” เป็นหมู่บ้านที่มีป่าหวายมากมาย (ทิวา คงนาคี, 2556:36) ในหมู่บ้านนี้ถือเป็นศูนย์รวมของกลุ่มชนชาติพันธุ์หลายเชื้อชาติ ได้แก่ ไทย กะเหรี่ยง พม่า มอญ ละว้า แต่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงโปว์ อาชีพหลักของคนในชุมชนคือการทำเกษตรกรรม ปลูกข้าวไร่ เลี้ยงสัตว์ ค้าขายในหมู่บ้านและรับจ้างทั่วไป ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ในหมู่บ้านจะมีประเพณีสำคัญอย่างหนึ่ง เรียกว่า “ซูวีลา” เป็นประเพณีผูกข้อมือเดือนเก้า ซึ่งจัดขึ้นทุกปีในช่วงประมาณเดือนสิงหาคม-กันยายน (ก่อนขึ้น 15 ค่ำ) เป็นประเพณีที่ชนเผ่ากะเหรี่ยงจะกลับมาที่หมู่บ้านเพื่อร่วมพิธีกรรม เป็นการแสดงให้เห็นถึงการรำลึกถึงบ้านเกิดและเป็นการสร้างความผูกพันในท้องถิ่น

การแสดงที่เป็นอัตลักษณ์พื้นถิ่น ได้แก่ รำตง ซึ่งเป็นการแสดงสำคัญของชาวกะเหรี่ยง รำตงของชาวกะเหรี่ยงในแต่ละหมู่บ้านจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันคือความเรียบง่าย และร่ายรำร่วมกับการร้องเพลงให้เข้ากับโอกาสต่าง ๆ การแสดงรำตงจะมีลักษณะเด่นอยู่ แบบ 2

ได้แก่ เพลงช้า อ่อนช้อย เรียกว่า “โหม่งโย่ว, หม่องโย” และแบบเร็วสนุกสนาน เรียกว่า “ชะแฉะ, เก่อฉะ” เป็นทำนองเพลงโดยชาวบ้านสามารถร้องด้นสดไปตามเนื้อเพลงที่ต้องการถ่ายทอดและขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่ต้องการสื่อสาร เช่น การร้องเพื่อขอพรจากเจ้าป่าเจ้าเขาให้พ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ มีความปลอดภัยให้เจริญรุ่งเรืองในชีวิต หรือเป็นเนื้อเพลงเกี่ยวกับวิถีชีวิต หรือเป็นเพลงคู่เกี่ยวกับพาราสี โดยจากทำนองนี้สามารถใส่เนื้อหา เนื้อร้องแบบใดก็ได้ขึ้นอยู่กับศิลปิน สำหรับการแสดงรำตงนี้ จะจัดขึ้นในงานประจำปี ช่วงหลังจากปีใหม่ จะมีการแสดงทุกวัด หรือในงานสำคัญ เช่นงานผูกข้อมือ ซึ่งเป็นงานประจำปีของชาวกะเหรี่ยง

รำตงในหมู่บ้านเวียคเคตี้จะมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากรำตงของกะเหรี่ยงในหมู่บ้านอื่น ๆ คือจะมีชุดแต่งกายที่แสดงถึงวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วยชุดที่ทอขึ้นเองโดยใช้ฝ้าย บางชุดมีอายุมากกว่า 100 ปี เครื่องแต่งกายประกอบด้วย เสื้อแบบ 100 กะเหรี่ยง ผ้าถุง หรืออาจใส่เป็นเสื้อแบบชุดยาว มีผ้าโพกหัว โดยผ้าจะมีสัญลักษณ์ของ “ขลุ่ยและกลอง” อีกด้านหนึ่งจะเป็นสัญลักษณ์ “ธงกะเหรี่ยง” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชาวบ้านที่นี่ มีผ้าที่ใช้ใส่แทนแหวนที่นิ้วมือของผู้รำเป็นการให้จังหวะของคนที่รำด้วยกัน



ภาพที่ 6 การแสดงรำตงของหมู่บ้านเวียคเค่ดี

ที่มา: ผู้เขียน

การพัฒนาด้านการแสดงพื้นถิ่น

การศึกษาด้านสถานการณ์การแสดงพื้นถิ่นในปัจจุบัน

การรำตงได้มีการถ่ายทอดจากความเชื่อมาแต่โบราณ ในปัจจุบันกลุ่มนักแสดงรำตงในหมู่บ้านเวียคเค่ดีนี้จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มชาวบ้านที่เป็นศิลปินท้องถิ่น และ กลุ่มนักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดจากครู โดยในโรงเรียนมีการก่อตั้งชมรมอนุรักษ์รำตงขึ้น เพื่อฝึกการแสดงให้เป็นความสามารถพิเศษของนักเรียน มีการจัดแสดงทั้งภายในเป็นงานของโรงเรียน และภายนอกที่มีการนำนักเรียนไปร่วมแสดงตามงานต่าง ๆ นอกจากนี้ในหมู่บ้านได้มีการพัฒนารำตงเป็นเครื่องมือในการสร้างสุขภาพดี โดยทางชุมชนมีการจัดโครงการนำการแสดงรำตงมาใช้ในการเดินออกกำลังกาย และเตรียมฝึกเพื่อเป็นการแสดงตามงานเทศกาลประเพณีในหมู่บ้าน ที่สร้างความสนุกสนาน และผ่อนคลายความตึงเครียดให้กับเด็กและผู้สูงอายุในหมู่บ้าน (การประชุมกลุ่มย่อยชุมชนบ้านเวียคเค่ดี, 17 สิงหาคม 2562)

การศึกษาด้านปัญหาในการแสดงพื้นถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว

ปัญหาในการรำตงของชุมชนบ้านเวียคเค่ดีนี้ คือการขาดการเชื่อมโยงระหว่างศิลปินท้องถิ่นหรือผู้สูงอายุดั้งเดิม และนักแสดงกลุ่มเยาวชน ในโรงเรียน จึงเกิดการรำตงที่มีลักษณะตามความต้องการของแต่ละกลุ่ม กล่าวคือ การแสดงในโรงเรียนจะเป็นลักษณะของการแสดงเพื่อความสวยงาม และเป็นการแสดงความสามารถพิเศษของนักเรียนในงานต่าง ๆ ของโรงเรียน โดยรำตงบางชุดนำท่ารำประยุกต์มาจาก

YouTube จึงขาดความหมายและความเชื่อมโยงกับท้องถิ่น อีกทั้งยังไม่มีอัตลักษณ์ที่ชัดเจนในเรื่องของการแต่งกาย เครื่องประดับ ท่ารำ หรือเพลงที่ใช้ในการแสดง นอกจากนี้ชุดการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่แท้จริงได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามชุดที่หาได้ในชุมชน เนื่องจากชุดแต่งกายพื้นถิ่นที่ทอแบบโบราณหาคนทอได้ยากและมีราคาแพง จึงทำให้ชุดการแสดงส่วนใหญ่ใช้แบบการประยุกต์ จากเสื้อผ้าเครื่องประดับที่สามารถหาซื้อได้ตามร้านค้าทั่วไปในชุมชน ทั้ง ๆ ที่ชุมชนมีเอกลักษณ์ด้านการทอผ้าและมีชุดพื้นถิ่นที่ผลิตได้เองในหมู่บ้านที่มีลายเอกลักษณ์ของตัวเอง หากการแสดงสามารถนำเครื่องแต่งกายที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนมาใช้ นอกจากเป็นการช่วยเผยแพร่การทอผ้าของหมู่บ้านแล้วยังเป็นการอนุรักษ์และสืบทอด ไม่ให้วัฒนธรรมการทอผ้าสูญหายไปจากหมู่บ้านได้ (การสังเกตการณ์และการประชุมกลุ่มย่อยชุมชนบ้านเวียคเค่ดี, 17 สิงหาคม 2562)

ปัญหาในมิติของการแสดงเพื่อการท่องเที่ยวนี้ คือ รำตงยังขาดหัวใจและจิตวิญญาณในการแสดง การเข้าใจความหมายและท่ารำในการแสดง จึงทำให้การแสดงยังไม่สมบูรณ์และไม่น่าสนใจเท่าที่ควร เช่น การขาดอารมณ์ร่วมของนักแสดง รายละเอียดของท่ารำ ความพร้อมของนักแสดง และการเคลื่อนไหวที่ดึงดูดให้การแสดงมีความน่าสนใจ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะนักแสดงรุ่นเยาว์จะยังไม่เข้าใจความหมายของเพลง เป็นเพียงการรำตามท่าที่ได้ถูกฝึกซ้อมมาเท่านั้น อีกทั้งยัง ไม่สามารถร้องเพลงแบบภาษาดั้งเดิมได้ ซึ่งควรมีการถ่ายทอดและให้รายละเอียดให้กับนักแสดงรุ่นเยาว์

แนวทางในการพัฒนาด้านการแสดงพื้นถิ่น

การพัฒนาการแสดงนั้น ควรมีความเชื่อมโยงการแสดงระหว่างศิลปินท้องถิ่นและกลุ่มเยาวชนในโรงเรียนให้มีการถ่ายทอดอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขับร้องเพลงและรายละเอียดของท่ารำตง จุดเด่นของหมู่บ้านเวียคเคดีเป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็ง เยาวชนมีการศึกษาที่ดี มีสนใจในศิลปะพื้นถิ่น มีการจัดตั้งชมรมรำตงในโรงเรียน หากได้รับการถ่ายทอดจากศิลปินโดยตรงจะทำให้สามารถสืบทอดการแสดงได้เป็นอย่างดี ด้านการแสดงรำตง ควรฝึกให้ผู้แสดงท่าทำรำให้มีชัดเจนตรงจังหวะ พร้อมเพรียงกัน และมีอารมณ์ร่วมกับการแสดงมากขึ้น เครื่องแต่งกาย ควรปรับใช้เครื่องแต่งกายที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น ผ้าทอมือ ที่มีลายเอกลักษณ์ของบ้านเวียคเคดี นอกจากนั้นการคำนึงลักษณะการนุ่งห่มแบบโบราณ เช่น การนุ่งผ้าถุงแทนการนุ่งแบบสำเร็จรูป รวมถึงรายละเอียดของการท่ามของคนกระเหรี่ยงและผ้าโพกหัวที่เป็นอัตลักษณ์ สิ่งเหล่านี้คือการสร้างเรื่องเล่าและการเพิ่มคุณค่าในการสร้างความตระหนักให้นักท่องเที่ยวได้เห็นทุนวัฒนธรรมของชุมชน ในขณะเดียวเป็นการอนุรักษ์เครื่องแต่งกายของชุมชนและนำไปสู่การสร้างรายได้ให้กับอาชีพทอผ้า หรือการทำเครื่องประดับของชุมชนหมู่บ้านเวียคเคดีได้ ด้านดนตรีและเพลงประกอบ ควรใช้ดนตรีและร้องเพลงสด เพื่อให้การแสดงมีอรรถรสมาก และหากเป็นไปได้ นักแสดงควรร้องเพลงด้วยตนเอง เหมือนการแสดงแบบดั้งเดิม ฝึกการเต้นเนื้อร้องสดและเป็นเนื้อร้องที่เป็นแต่งเองโดยชาวบ้านจะเป็นเสน่ห์ที่น่าสนใจมากขึ้น

3. บ้านห้วยปากคอก อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรีอัตลักษณ์ด้านการแสดงพื้นถิ่น

บ้านห้วยปากคอก เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีการรวมอยู่หลายกลุ่มชาติพันธุ์และมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยประกอบไปด้วย ชาวกระเหรี่ยง กะเหรี่ยง ปกาเกอญอ ชาวพม่า และ ชาวมอญพลัดถิ่นที่อพยพอยู่ในพื้นที่นั้นาน จึงมีการนำวัฒนธรรมในแบบดั้งเดิมของตัวเองมาด้วย ฉะนั้นการแสดงในพื้นที่นี้ จะมีความแตกต่างกัน ตามแต่ชาติพันธุ์นั้น ๆ การแสดงที่เป็นอัตลักษณ์ในหมู่บ้านนี้ จึงแบ่งออกเป็นการแสดงตามกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ การรำโดว์ ของ

ชาวกระเหรี่ยงปกาเกอญอ และ การแสดงรำดอโม ของชาวพม่าพลัดถิ่น

3.1 รำโดว์ (กะเหรี่ยงกระทปไม้)

รำโดว์ เป็นการแสดงพื้นบ้านของชาวกระเหรี่ยง ปกาเกอญอ ในพื้นที่บ้านห้วยคอก คำว่า “โดว์” ภาษากระเหรี่ยงแปลว่า การรวมกลุ่ม เดินใหญ่ การแสดงรำโดว์นี้ เกิดจากการว่างและ การหยุดพักงานมาทำกิจกรรมร่วมกัน หรือจากการเสร็จสิ้นจากการเกี่ยวข้าว แล้ว เติมน้ำลงการได้ผลผลิตจากการเกี่ยวข้าว ความสำคัญกับชุมชนการแสดงชุดนี้ เป็นการสร้างความสำคัญของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พวกชาติพันธุ์กระเหรี่ยง และกะเหรี่ยง ในพื้นที่ แต่เดิมจะละเล่นในช่วงว่าง พักจากการทำงานหรือจากเก็บเกี่ยวผลผลิต แต่ในปัจจุบันจะนิยมแสดงในงานช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น งานขึ้นปีใหม่ของหมู่บ้าน นอกจากนี้ในอดีตการแสดงชุดนี้เป็นการสร้างสัมพันธ์ ของชายหนุ่มและหญิงสาว เป็นการทำความรู้จักระหว่างหนุ่มสาว หรือ เป็นการพบรักกัน

ความโดดเด่นของการแสดงรูปแบบการแสดงรำโดว์นี้ จะมีลักษณะเหมือนการรำกระทปไม้ โดยจะเน้นที่ความพร้อมเพรียง การเข้าจังหวะ การมีสมาธิในการฟังและความสัมพันธ์ของจังหวะกับการเคลื่อนไหวร่างกายข้ามไม้กระทป เนื้อหาของเพลงที่ร้อง บ่งบอกถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน การแสดงชุดนี้ จะเน้นความเรียบง่าย และความสนุกสนานของผู้แสดงเป็นหลัก และเป็นการเชิญชวนให้ผู้พบเห็นหรือผู้มาเยือน อยากเข้ามาร่วมสนุกด้วยเครื่องแต่งกาย ผู้แสดงสวมชุดกระเหรี่ยงดั้งเดิม ลวดลายด้านหน้าและด้านหลังเหมือนกัน มีความเรียบง่าย นักแสดงผู้ชายนิยมสวมชุดสีแดง ผ้าสไบยาว และมีผ้าโพกหัวบนศีรษะ ทั้งนักแสดงหญิงและชายจะโพกศีรษะเพื่อเป็นการเก็บผมให้เรียบร้อย รูปแบบการโพกหัวนั้นยังมีการบ่งบอกถึงชนชั้นด้วย เช่น ฐานะธรรมดา จะผูกผ้าไว้ด้านหลังท้ายทอย ส่วนฐานะสูงจะพันผ้ารอบศีรษะ (สัมภาษณ์ครูผู้ฝึกซ้อม, 18 สิงหาคม 2562) นอกจากนี้ สีและรูปแบบของเครื่องแต่งกายยังสื่อถึงสถานะของสังคมเช่นกัน อาทิเช่น ชุดยาวหลากสี ครึ่งท่อน แสดงถึงหญิงสาวที่แต่งงานแล้ว, ชุดยาวสีขาว หมายถึงหญิงสาวที่ยังบริสุทธิ์, ชุดผู้ชายที่แต่งงานแล้วจะนุ่งโสร่ง สั้นครึ่งเข่า เป็นต้น (การประชุมกลุ่มย่อยชุมชนหมู่บ้านห้วยปากคอก, 18 สิงหาคม 2562)



ภาพที่ 7 การแสดงรำโดว์ โดยเยาวชนในหมู่บ้านห้วยปากคอก

ที่มา: ผู้เขียน

3.2 การแสดงดอโม (Daw Moe)

การแสดงดอโมเป็นการแสดงพื้นบ้านของชาวบ้านเชื้อสายพม่า ซึ่งถือเป็นคนกลุ่มใหญ่ของชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยปากคอก ซึ่งการแสดงชุดนี้ที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนไทยเชื้อสายพม่าที่ทำให้รู้สึกถึงรากเหง้าวัฒนธรรมของตัวเองก่อนที่จะอพยพมาที่ประเทศไทย การแสดงดอโมนั้นเป็นการแสดงพื้นบ้านที่แสดงกันอย่างแพร่หลายอยู่แล้วในประเทศพม่าชื่อชุดการแสดงว่า อุสเวรโย กับ ดอโม (U Shwe Yoe and Daw Moe) เป็นการแสดงเกี่ยวพาราสีของชายหนุ่ม คือ อุสเวรโย (U Shwe Yoe) กับ หญิงสาว ชื่อ ดอโม (Daw Moe) ใช้แสดงในงานรื่นเริงต่าง ๆ เช่น งานบวช งานมงคล หรือ งานเฉลิมฉลองประจำปี การแสดงชุดนี้ได้ถูกนำมาแสดงในหมู่บ้านนี้ได้ เนื่องจากมีนักแสดงที่เคยเป็นนักแสดง(สมัครเล่น) ที่พม่าได้อพยพย้ายถิ่นมาอยู่ที่ประเทศไทย จึงได้นำการแสดงชุดนี้มาแสดงและถ่ายทอดให้กับเด็ก ๆ ในหมู่บ้านห้วยปากคอก (การประชุมกลุ่มย่อยชุมชนพม่าหมู่บ้านห้วยปากคอก, 18 สิงหาคม 2562)

ความโดดเด่นของการแสดงดอโม (Daw Moe) เป็นการแสดงการเกี่ยวพาราสี ระหว่างตัวตลกและหญิงสาว โดยเป็นเรื่องราวของหญิงสาวนามว่า Daw Moe เป็นสาวโสด (บางตำนานว่า เป็นสาวแก่ ทินทิก ไม่ได้แต่งงาน แต่แต่งตัวเป็นสาวเพื่อตามหาคนรัก) มีนิสัยขี้จู้จี้ จุกจิก พิถีพิถันกับทุกเรื่อง เมื่อมีตัวตลกมาเกี่ยวพาราสี ก็ไม่ชอบ และด่าทอดูถูกต่าง ๆ นานา ตัวตลกนั้นจะมีลักษณะ (Character) เป็นผู้ชาย

ที่หน้าตาไม่ดี ไว้หนวด ชอบทำท่าทางตลกขบขัน ไม่เป็นที่ดึงดูดของสาว ๆ เมื่อพยายามเข้ามาเกี่ยวพาราสี หญิงสาวก็ไม่ได้สนใจใด ๆ และแสดงที่ทาร์กเกียจ จุดเด่นของการแสดงชุดนี้คือ การร้องเพลงโต้ตอบ และการแสดงสีหน้าท่าทางของตัวตลกที่พยายามจะไปแพะโลมหญิงสาวด้วยวิธีต่าง ๆ นานา ซึ่งท่าทางตลกขบขันเหล่านี้ จะเป็นลีลาและทักษะเฉพาะของผู้แสดง ที่จะสร้างความบันเทิงให้กับผู้ชม การแต่งกาย จะใช้เครื่องแต่งกายสวยงามแบบพม่า ผู้หญิงจะนุ่งผ้าลากหางยาว ใส่เสื้อลูกไม้แขนยาว ตามแบบฉบับเครื่องแต่งกายประจำชาติพม่า ผู้ชายนุ่งโสร่ง เสื้อพม่า โปกศีระ และ ใส่หนวดปลอม บางครั้งอาจมีการถือร่มประกอบการแสดง ดนตรีใช้เครื่องดนตรีพม่า

การถ่ายทอด เนื่องจากการแสดงชุดดอโม Daw Moe นี้ เป็นการแสดงแบบต้นสด โดยผู้แสดงมีอิสระในการเคลื่อนไหวร่างกาย แต่จะมีลักษณะ (Character) ที่ชัดเจนคือ เป็นตัวตลก และหญิงสาวขี้จู้จี้ การแสดงการเกี่ยวพาราสีกันของทั้งคู่จึงไม่ได้มีท่าร่าที่ตายตัว ในการแสดงดอโมของหมู่บ้านห้วยปากคอกนี้ จะได้รับการถ่ายทอดจากศิลปินอิสระชาวพม่าที่มีความชื่นชอบการแสดงมาตั้งแต่เด็ก ได้เรียนรู้และออกแบบท่าร่าด้วยตัวเองจากการชมการแสดงดอโมที่ประเทศพม่าก่อนที่จะอพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่ประเทศไทย ด้วยความชื่นชอบการแสดงนี้ จึงนำมาฝึกให้กับเด็ก ๆ ในหมู่บ้านนี้ และนำออกแสดงเมื่อมีงานสำคัญในชุมชน (สัมภาษณ์คุณแวร์, ศิลปินชาวพม่า, 18 สิงหาคม 2562)



ภาพที่ 8 การแสดงดอโม (Daw Moe) ในหมู่บ้านห้วยปากคอก

ที่มา: ผู้เขียน

การพัฒนาด้านการแสดงพื้นถิ่น

การศึกษาด้านสถานการณ์การแสดงพื้นถิ่นในปัจจุบัน

เนื่องจากพื้นที่บ้านห้วยปากคอกนี้ ประกอบไปด้วยคนหลายชาติพันธุ์ ได้แก่ชาวพม่า ชาวกะเหรี่ยงปกากะญอ และชาวไทย ซึ่งการแสดงพื้นถิ่นนั้น จะเป็นการแสดงที่อยู่ในกลุ่มคนของชาติพันธุ์นั้นเป็นหลัก เช่น การแสดงดอโม ของชาวพม่า และ รำโดว์ เป็นของชาวกะเหรี่ยง แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อมีงานเฉลิมฉลอง หรืองานประจำปีของชุมชน การแสดงนี้จะถูกนำมาแสดงอยู่บ้าง จึงทำให้คนในชุมชน แม้ว่าจะเป็นคนละชาติพันธุ์ก็ได้เห็นการแสดงของกันและกัน และต่างชื่นชอบ โดยมีได้มีการแบ่งแยกใด ๆ

การศึกษาด้านปัญหาในการแสดงพื้นถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว

แม้ว่าชุมชนจะมีการแสดงพื้นถิ่นที่มีเอกลักษณ์ชัดเจนของหมู่บ้าน แต่ยังคงขาดพื้นที่ในการเผยแพร่การแสดงนั้น ๆ ส่วนใหญ่จะแสดงกันเอง ชื่นชมกันเองในหมู่บ้าน แต่ยังไม่ถูกเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก ทั้ง ๆ ที่ในหมู่บ้านห้วยปากคอกนั้น มีตลาดน้ำ ซึ่งหากเป็นไปได้การแสดงเหล่านี้ ควรได้รับการเผยแพร่ และมีการจัดแสดงบ่อย ๆ จะช่วยให้เด็กเกิดแรงบันดาลใจในการอยากแสดง และได้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมตัวเอง อีกทั้งยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกด้วย

ปัญหาสำคัญอีกประการของการแสดงพื้นถิ่นที่นี่ คือ การถ่ายทอด ซึ่งการแสดงทั้งสองชุดนี้จะอยู่กับชาวบ้านในแต่ละชาติพันธุ์เท่านั้น ยังขาดความสัมพันธ์กับโรงเรียน ทางโรงเรียนจะสอนนาฏศิลป์ตามหลักสูตรของกระทรวง

ศึกษาธิการ เช่น รำวงมาตรฐาน ซึ่งไม่ได้มีความเชื่อมโยงกับชุมชน และพื้นที่อย่างแท้จริง เด็ก ๆ จะได้รับการถ่ายทอดการแสดงพื้นถิ่นตัวเองผ่านชาวบ้านกันเอง เช่นการแสดงรำโดว์จะฝึกซ้อมกันในช่วงวันอาทิตย์หลังจากเด็ก ๆ ที่มาเข้าโบสถ์ หรือ การแสดงดอโม (Daw Moe) จะถ่ายทอดผ่านศิลปินชาวพม่า ที่สอนให้เด็ก ๆ เมื่อจะมีการแสดงเท่านั้น (การประชุมกลุ่มย่อยชุมชนหมู่บ้านห้วยปากคอก, 18 สิงหาคม 2562)

แนวทางในการพัฒนาการแสดงพื้นถิ่น

1. การแสดงรำโดว์ การแสดงชุดนี้มีเอกลักษณ์ที่ชัดเจนของชาวกะเหรี่ยง และเป็นการแสดงที่สนุกสนาน แต่ท่ารำในการแสดงยังคงใช้ท่าทางที่ซ้ำกันมากเกินไป คนดูสามารถเดาได้ว่าผู้แสดงจะทำท่าอะไรต่อไปเนื่องจากท่าทำในรูปแบบเดียวกันทุกคู่ จึงทำให้การแสดงเกิดความน่าเบื่อ ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นถึงศักยภาพของครูผู้ฝึกซ้อมและเยาวชนที่แสดง และเมื่อวิเคราะห์ตามทฤษฎี เปลือกแก่นกระพี้ แล้วพบว่า ในการรำโดว์แบบดั้งเดิมนั้นท่ารำเป็นดั่งเปลือกที่มีความอิสระปรับเปลี่ยนได้ ขึ้นอยู่กับทักษะและความสามารถของผู้แสดง ผู้วิจัยจึงแนะนำให้ว่า นอกจากที่รำในท่าแบบดั้งเดิมแล้ว ครูควรออกแบบท่ารำให้ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น มีการปรับท่ากระพี้ไม่ให้มีความหลากหลายของนักแสดงแต่ละคู่ไม่ให้ซ้ำกัน โดยเปิดโอกาสให้ผู้แสดงรุ่นเยาว์ได้สร้างสรรค์ท่ากระพี้ไม่ในแบบของตัวเอง นอกจากนักแสดงจะได้โชว์ทักษะของตัวเองแล้ว ยังช่วยให้ผู้แสดงเกิดความสุขสนุกสนาน มีอิสระ มีอารมณ์ร่วมกับการแสดงทำให้การแสดงมีความสนใจและดึงดูดผู้ชมมากขึ้น นอกจากนี้อาจเพิ่มมิติในการแสดง โดยการปรับจังหวะช้าเร็วในการกระพี้ไม่ เช่น ช่วงแรกเริ่มต้นด้วยจังหวะช้าในท่ารำแบบดั้งเดิม และ

ค่อยพัฒนาให้เร็วขึ้นตามท่าที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เพื่อโชว์ทักษะการร่ายรำของผู้แสดงที่ต้องทำท่าให้สัมพันธ์กับจังหวะเร็วที่มีความยากขึ้น เป็นต้น

2. การแสดงชุดดอโม (Daw Moe) เป็นการแสดงประกอบเรื่องราวของตัวตลกและหญิงสาว เป็นการแสดงที่สนุกสนาน ผู้แสดงที่เป็นตัวตลกและตัวดอโมนั้น จะต้องมีความทักษะการแสดงขั้นสูง ที่จะถ่ายทอดอารมณ์ แสดงท่าทางตลกขบขัน ดึงดูดให้ผู้ชมได้รับความบันเทิงใจ และมีอารมณ์ร่วมกับการแสดง ซึ่งหากจะพัฒนาการแสดงชุดนี้ ผู้แสดงจะต้องแสดงแบบเต็มรูปแบบ ทั้งเครื่องแต่งกายตามแบบพื้นบ้านพม่า และตัวตลกแต่งกายแบบครบเครื่อง ทั้งไว้หนวด ถิ่นร้อม ตามแบบต้นฉบับ สิ่งสำคัญคือการแสดงอารมณ์ ถ่ายทอดความรู้สึกเพื่อเล่าเรื่องราวตามเนื้อเพลงที่นำเสนอ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการแสดงชุดนี้

แนวทางการแก้ปัญหาที่สำคัญในการพัฒนาการแสดงท้องถิ่น คือการสืบทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งในแต่ละพื้นที่ควรมีการทำความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐ คนในหมู่บ้าน ศิลปินในชุมชน และโรงเรียนในพื้นที่ เพื่อการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกัน มีการสร้างเครือข่ายศิลปิน การจัดตั้งชมรมสำหรับผู้สนใจ หรือการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน มีการบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับผู้สนใจทุกคนในชุมชนเอง หรือบุคคลภายนอก ทำให้เกิดการสืบทอดอย่างเป็นระบบ สามารถนำมาต่อยอดและพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

จากการศึกษาการพัฒนาศิลปะการแสดงเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์พื้นถิ่นในการรองรับนักท่องเที่ยวจังหวัดกาญจนบุรีนั้น จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันการแสดงพื้นถิ่นส่วนใหญ่มีอัตลักษณ์ชุมชน แต่ขาดความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตเหมือนเช่นแต่เดิม เนื่องจากการแสดงส่วนใหญ่หาชมได้ยาก และไม่ได้แสดงอยู่ทั่วไป จากที่แต่เดิมเคยแสดงในงานที่เกี่ยวข้องกับประเพณีพื้นถิ่น งานวัด งานมงคลของชาวบ้าน เช่น การร่ำตุง จากหมู่บ้านปลายนาสวนเป็นการแสดงที่เคยมีแสดงในงานประจำปีของหมู่บ้านทุกปี แต่เมื่อไม่มีคนสนใจ จึงได้หยุดแสดงไป จนเมื่อทางรัฐบาลมีการจัดโครงการงานวิถีชีวิตขึ้น เมื่อปี พ.ศ.2561 จึงทำให้การแสดงชุดนี้ได้ถูกรื้อฟื้น

เพื่อมาแสดงอีกครั้งหนึ่ง และมีการแสดงบ้างโดยวัตถุประสงค์เพื่อการต้อนรับท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวจะเป็นตัวช่วยให้การแสดงได้มีโอกาสนำมาแสดงได้มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการใช้วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวจะต้องมีการรองรับและการวางแผนเป็นอย่างดีเพื่อไม่ให้ลดคุณค่าของวัฒนธรรมโดยการแสดงเพื่อการท่องเที่ยวขึ้นจะต้องมีใจแสดงเพื่อเป็นเพียงสินค้าทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่จำเป็นต้องออกแบบให้มีจิตวิญญาณ และเห็นความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ร่วมของชุมชน เป็นส่วนหนึ่งกับประเพณีที่ยังคงดำเนินอยู่ในพื้นที่ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อให้การแสดงนั้นมีความโดดเด่นและมีความหมายจนเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ ได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวิไลวรรณ ทวีศรี (2560: 63) ที่ว่าอัตลักษณ์ชุมชนนั้นมีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยชุมชนควรมีส่วนร่วมในการรักษาวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนควบคุมและรักษาอัตลักษณ์ชุมชนด้วยตัวชุมชนเอง

วัฒนธรรมพื้นบ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงพื้นถิ่นนั้น สามารถใช้เป็นกระบวนการในการพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะการแสดงพื้นถิ่นถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถเชื่อมโยงโลกในอดีต กับสังคมสมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืน โดยสอดคล้องกับแนวคิดสื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาจากโครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข (2548:9) ซึ่งกล่าวถึงหลักการปรับตัวของสื่อพื้นบ้านกับโลกสมัยใหม่ ที่ว่า “วัฒนธรรมที่ปรับตัวให้เข้ากับโลกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นั้น จะเป็นวัฒนธรรมที่อยู่รอดและยั่งยืน” ดังนั้นการรื้อฟื้นการแสดงพื้นถิ่นเพื่อสร้างกระบวนการชุมชนเข้มแข็งโดยมีกลุ่มประชาชน ศิลปิน และเยาวชนอยู่ในกระบวนการเพื่อการรองรับนักท่องเที่ยวขึ้น จะมีใช้เพียงการแสดงเพื่อการอนุรักษ์เท่านั้น แต่เป็นรูปแบบการแสดงที่สื่อสารกับคนในโลกปัจจุบัน มีการปรับตัวโดยรักษาของวัฒนธรรมเดิม ซึ่งสามารถนำมาเป็นทุนทางวัฒนธรรมในการต่อยอดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ต่อไปได้

สิ่งสำคัญในการพัฒนาการแสดงพื้นถิ่นคือการเข้าใจถึงแก่นแท้ของการแสดง ดังหลักการปรับตัวของวัฒนธรรมที่แบ่งได้ 3 ระดับด้วยกัน คือ การปรับในส่วนของเปลือก กระพี้ และแก่น กล่าวคือ การปรับตัวที่เหมาะสมจะต้องคงความเป็นแก่น หรือความหมายสำคัญของ

วัฒนธรรมนั้น ส่วนเปลือกหรือกระพี้ สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทของสังคมสมัยใหม่ (โครงการสื่อพื้นบ้านเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพชุมชน, 2548: 9-10) จากการศึกษาในโครงการนี้พบว่าปัญหาของการแสดงที่ไม่น่าสนใจเกิดจากการแสดงที่ขาดชีวิตชีวา และไม่สัมพันธ์กับวิถีในปัจจุบัน หัวใจสำคัญของงานพื้นบ้าน (Folk Dance) คือการแสดงที่แฝงไปด้วยคติความเชื่อ ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชุมชน การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวในชุมชน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นคุณค่าที่สำคัญ (กาญจนา แก้วเทพ, 2549) ซึ่งเมื่อการแสดงในปัจจุบันขาดนัยยะที่เชื่อมโยงกับคนในชุมชน การแสดงนั้นจึงขาดชีวิตชีวา และคุณค่าทางจิตใจที่เชื่อมโยงความหมายในอดีตและคนในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นการพัฒนาการแสดงพื้นถิ่นจึงจำเป็นต้องถ่ายทอดทั้งแก่นแท้และความหมายในการแสดง มิใช่เพียงสืบทอดท่ารำเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้การพัฒนาการแสดงให้เข้ากับสังคมปัจจุบันควรเปิดโอกาสให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้มีส่วนร่วมในการออกแบบการแสดงเพื่อให้เยาวชนได้รู้สึกถึงความเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมนั้น โดยมีการอบรมให้แนวทางในการสร้างงานให้กับคนรุ่นใหม่โดยใช้วิถีแบบเดิมที่มีกลิ่นอายของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น ผสมผสานกับแนวคิดใหม่เพื่อช่วยให้การแสดงมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น การแสดงพื้นถิ่นมิใช่เพียงแต่อนุรักษ์ด้วยท่ารำเดิมๆ เท่านั้น แต่สามารถแต่งเติมสีสันให้กับการแสดงได้ เช่น ในการแสดงรำโดว์ ที่ให้เด็กมีอิสระในการสร้างสรรค์ท่าทางในแบบตัวเองได้ ไม่ยึดติดแค่ท่ารำแบบเดิมๆ ทำให้การแสดงนั้นมีชีวิตชีวามากขึ้น หรือการแสดงรำตงในหมู่บ้านเวียงคุดี้ ที่มีการปรับแปรแถวให้มีความหลากหลาย และการปรับใช้เพลงที่มีเนื้อหาร่วมสมัยสามารถสื่อสารกับคนยุคใหม่ แต่ยังคงเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้ จะช่วยให้การแสดงพื้นถิ่นเหล่านั้นเป็นวัฒนธรรมที่มีชีวิตกับสังคมยุคปัจจุบัน

นอกจากนี้การแสดงที่ดีจะต้องมีจิตวิญญาณของการแสดง ผู้แสดงต้องเข้าใจความหมายและรู้จักการเข้าถึงในการแสดง (Embody) กล่าวคือ ผู้แสดงจะต้องผ่านการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี มีความเข้าใจในความหมายของเพลงที่แสดงอย่างลึกซึ้ง สามารถมีอารมณ์ร่วมไปกับการแสดงนั้น ๆ ด้วยการรำท่าแบบเต็มตัว เพื่อช่วยทำให้การแสดงมีพลังและดึงดูดผู้ชมได้ นอกจากนี้การร้องเพลงและการด้น

สด (improvisation) เป็นตัวช่วยสำคัญและเป็นอีกหนึ่งเสน่ห์ของงานวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่สะท้อนจิตวิญญาณและทักษะของศิลปินในพื้นที่ซึ่ ดังนั้นในการแสดงพื้นถิ่นนี้ ควรฝึกให้เยาวชนในเข้าใจแก่นแท้ในการแสดง เช่นในการแสดงรำตง ควรฝึกให้ผู้แสดงในเข้าใจที่มาและความหมายของเพลงที่แสดง สามารถร้องเพลงเองขณะรำท่า และฝึกให้มีอารมณ์ร่วมกับการแสดง โดยให้ผู้แสดงทำความเข้าใจความหมายและความสัมพันธ์ของท่ารำกับเนื้อร้อง ฝึกการเคลื่อนไหวท่ารำให้มีพลังในการแสดง และเข้าถึงจิตวิญญาณในการแสดง ซึ่งถือเป็นแก่นสำคัญของการแสดงพื้นถิ่น

องค์ประกอบในการแสดงอื่น ๆ ก็มีความสำคัญเช่นกัน อาทิ เครื่องแต่งกาย เพลง และ ดนตรี จากการลงพื้นที่ในแต่ละที่พบว่า เครื่องแต่งกายหรือชุดการแสดง บางครั้งไม่ได้ใส่ใจในรายละเอียด โดยหาซื้อจากร้านทั่วไปขาดเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งควรมีการรื้อฟื้นรูปแบบเครื่องแต่งกายให้เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนมากขึ้น เช่นการใช้ผ้าทอที่เอวแบบกะเหรี่ยงของหมู่บ้านเวียงคุดี้ ที่มีลวดลายและสีที่เน้นสีแดงเป็นสีหลักและสลับด้วยสีอื่น ๆ บางซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชน ทำให้เครื่องแต่งกายนั้นมีจุดเด่นและแฝงความหมายในการแสดงได้ด้วย นอกจากนี้ เพลงดนตรี ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ เช่น ในอดีตการรำตงจะมีใช้วงดนตรีสด การร้องเพลง และแต่งบทใหม่ ทำให้การแสดงไม่อยู่นิ่ง มีชีวิตชีวา แต่ในปัจจุบัน จะแสดงกับ ซีดี ทำให้เด็กรุ่นใหม่ ขาดทักษะในการเล่นดนตรี ร้องเพลงและแต่งเพลง ทั้งนี้ ศิลปินท้องถิ่นควรมีการถ่ายทอดให้เยาวชนสามารถร้องเพลงและแต่งเพลงได้ เล่นดนตรีและแสดงได้อย่างเข้าใจในแก่นเนื้อหาของการแสดงนั้นจริง ๆ จะช่วยเป็นการอนุรักษ์และต่อยอดการแสดงต่อไปได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการค้นคว้าอัตลักษณ์ชุมชนและพัฒนาศิลปะการแสดงพื้นถิ่น เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ ในประเทศไทย
2. ควรมีนโยบาย การทำงานร่วมกับชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนในพื้นที่ ซึ่งจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถจัดการกับระบบการท่องเที่ยวได้อย่างครบวงจร

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ, เขียวชัย อิศรเดช และ สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์. (2549). *ปฐมบทแห่งองค์ความรู้ เรื่อง ลือพื้นบ้านลือสารลือ ลือสารลือ*. กรุงเทพฯ:โครงการลือพื้นบ้านลือสารลือ (สพส.). โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). *เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- การจัดทำประชาคมและประชุมกลุ่มย่อยชุมชนหมู่บ้านปลายนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี, วันที่ 8 กันยายน 2562.
- การจัดทำประชาคมและประชุมกลุ่มย่อยชุมชนหมู่บ้านเวียงคุด อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี, วันที่ 17 สิงหาคม 2562.
- การจัดทำประชาคมและประชุมกลุ่มย่อยชุมชนหมู่บ้านห้วยปากคอก อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี, วันที่ 18 สิงหาคม 2562.
- โครงการลือพื้นบ้านลือสารลือ (สพส.). (2548). *ลือพื้นบ้านลือสารลือ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จินตนา กาญจนถวัลย์. (2535). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนกะเหรี่ยง: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีบ้านไร่ป่า อำเภอทองผาภูมิ กับบ้านสะเนฟอง อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลธิชา มาลาหอม. (2555). *อัตลักษณ์ชุมชนรากฐานสู่การศึกษา.วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*. 9 (1), 63-74.
- ทิวา คงนาคดี และคณะ. (2556). *วิจัยโครงการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมกะเหรี่ยงภาคตะวันตก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์. (2555). *เอกสารการสอนชุดวิชาวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว*. มปป.
- รัฐติยา หิรัณยหา และกนกนาคดี แก้วนุช. (2562). *ศักยภาพและปัญหาการท่องเที่ยวของจังหวัดกาญจนบุรีในฐานะเมืองชายแดน*. *วารสารชุมชนวิจัย*. 13(2), 101-112.
- วรุณี โอสธารมย์, สิโรตม์ ถิ่นนัทรังษัตริย์, อาสา คำภา, กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล. (2557). *ศักยภาพและการพัฒนาองค์กรเครือข่ายทางวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน: ถอดบทเรียนพัฒนาการ และวิเคราะห์กระบวนการเครือข่ายผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรม 4 กรณีศึกษา*. *วารสารไทยคดีศึกษา*. 11(1), 127-198.
- วิไลวรรณ ทวีศรี. (2560). *อัตลักษณ์ชุมชน: แนวคิดและการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยหลักพุทธสันติวิธีของเทศบาลตำบลเชียงคาน จังหวัดเลย*. *วารสารศิลปการจัดการ*. 1(2), 63-74.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์ (Identity) การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2564). *เพลงพื้นบ้าน*. วันที่เข้าถึงข้อมูล 25 ธันวาคม 2564 แหล่งที่มา <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=34&chap=9&page=chap9.htm>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี. (2562). *รายงานผลกิจกรรมโครงการส่งเสริมอัตลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรมเพื่อความยั่งยืน*.